

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX. V Ljubljani 15. junija 1869.

List 12.

Ljudska šola naj bode zares ljudska.

Že nekaj let se čuje: „Šol, šol nam je treba! Napravite šole povsod, kjer jih še nimajo!“ In zares, ta klic je pri nas imel že precej vspeha; imamo že na polovico več ljudskih šol, kakor jih je bilo pred nekaj leti; ali pogledjmo tudi, če šole res koristijo ljudstvu toliko, kolikor se od njih po pravici pričakuje! — Ni še dovolj, da dandanašnja mladina zna za potrebo brati in nekaj pisati, ako pa se zraven tega ne vidi pri njej ne trohice kake boljše višje izreje, kakoršne je treba sedanjemu ljudstvu. Vidi se iz tega, da se morajo naše ljudske šole zdatno zboljšati in tu pa tam popolnoma prestrojiti. Ne naštevamo zaprek in napak, ki jih imajo naše ljudske šole na vnanje, kajti te vsak pravi šolski prijatelj sam lahko opazuje; le ljudskemu učitelju priporočamo nekaj vodil, po katerih naj bi se ravnal, da bi bile ljudske šole po svojem lepem pomenu zares ljudske.

Ljudski učitelj, ki ljubi ljudstvo, bode si po vsi svoji moči prizadeval, da med ljudstvo razširja pravo omiko in sicer po vseh potih, kjerkoli more to storiti. On naj

1. svojo srenjo dobro opazuje in se jo uči, prav do serca poznati. Vedeti mora njene splošne in posebne potrebe, pri višjih in nižjih, pri premožnih in ubogih, pri velikih in malih. Kakoršna je srenja v večji, taka je šola v manjši meri. Učitelj ne sme nikoli misliti, da ima v šoli le samo neumne in priproste otroke pred seboj, kakor tudi ne, da so njegovi učenci že odrasčeni gospodarji in gospodinje. Domača izreja je pri otrocih različna — šolska mora biti bolj splošna — taka, da

pelje vse vkup do edinega pravega namena — do prave omike, ktera ima korenino v poštemem in dobrem kerščanskem sercu; vendar pa mora učitelj, ko dela za splošno ljudsko omiko, gledati in se tudi ravnati po posamesnih razmerah svojega kraja in celó po okoliščinah posamnih deržin, kar naj mu bode pomoček k splošni izreji.

2. Učitelj naj vsako priliko dobro obrača v to, da prostim ljudem kaže, kako koristno in potrebno je za vsakega človeka, da je omikan, in da se omika more le v dobri šoli od mladih nog vkoreniniti. On naj posebno staršem in sploh odrasčenim dopoveduje, da šola more le takrat vspešno in koristno za svoj vzvišeni namen delati in kaj storiti, kedar jo podpira domača izreja. On naj starše, ki hodijo vprašat, kako se njih otroci v šoli vedejo, prav vljudno sprejema, in naj pri tej priliki ne pozabi svoje dolžnosti, namreč, da vnema tudi starše za vse dobro in lepo. Zeló napačno je, ako učitelj skerbnemu očetu ali dobri materi, ki pride k njemu pozvedovat po svojih otrocih, merzlo ali še celó nevoljno odgovarja. Tudi učitelj naj ne bo tako neumen, kakor so nekteri vradniki starega kopta, ki mislijo, da je ljudstvo zavaljo njih na svetu, in ne oni zarad ljudstva.

3. Učitelj naj z otroci bolj izobraženih staršev prav varno ravná, da pri starših ne zgubi veljave. Akoravno so marsikteri starši sami domá pri vzrejanji bolj poverhni, pa vendar tirjajo, in to po pravici, da se njihovi otroci v šoli lepo vzrejajo.

4. Posebno previdno naj se učitelj vede z osebami, ki imajo pri srenji več vpljiva. Zeló napačno je, ako učitelj sam daje priliko do kake razdražbe pri srenjskih možeh.

5. Učitelj naj si pozneji, ko vidi, da mu srenjčanje zaupajo, zeló prizadeva, da se v veljavi vterjuje, in da z naj manjšo napako ne zapravi svojega dobrega imena. Le takrat, ako je učitelj mož, kakor zahteva in veleva njegov stan, more za splošno národsko omiko mnogo storiti v svojem kraju.

6. Učitelj naj bode svojim srenjčanom v vseh rečeh pravi voditelj in svetovalec. On naj si po naj boljših časopisih, spisih in po vseh pripravnih potih pridobuje po duhu časa pravih zaumenov v vseh zadevah, posebno pa v teh, ki se tičejo gospodarstva in obertnijstva v svojem kraju. On naj, kedar koli vidi, da je tù pa tam treba svetovati ali ljudi na

pravo pot napeljevati, ne opušča tega; z eno besedo: učitelj naj bode v svoji srenji ne le učitelj med štirimi stenami pri svojih učencih, temuč povsod, kjer koli je treba ljudstvo podučevati in razširjati pravo omiko.

Pravi učitelj naj ne bode samo abecedar, temuč mož, ki mladini in sploh ljudstvu koristi ne le s šolskim naukam, temuč tudi s svojim zgledom in s svojo veljavo.

Posebno sedaj, ko je po novi šolski postavi napočila šolstvu in učiteljstvu nova doba, naj se ljudski učitelj še enkrat toliko trudi, da bodo ljudske šole zares prave ljudske šole, in da bode on v resnici pravi ljudski učitelj. P.

P o d u k

začasne okrajne šolske oglednike na Marskem, Šleskem, na zgornjem in spodnjem Avstrijskem, Tirolskem in na Kranjskem.

Razglasil c. kr. minister bogočastja in uka zadevnim političnim deželnim poglavarjem 18. maja 1869, s št. 140/p.

§. 1. Okrajni šolski oglednik mora dobro vedeti, kakošno je ljudsko šolstvo v njegovem okraju, mora na to delati, da se šoleboljšajo in pospešujejo, in mora posebno za to skrbeti, da se prepolnjeni šolski razredi delé, da se dosedanje šole širijo in nove vstanovljajo. On mora javne in zasebne šole, kolikorkrat je mogoče, ogledovati in po postavi obiskati.

Tudi mora oglednik storiti pri šolah svojega okraja vse to, kar mu o tem še posebej naroči poglavar okrajne ali deželne šolske gosposke.

§. 2. Kedar pride oglednik v šolo, mora gledati:

a) kakošna je šolska hiša, če je v zdravem kraju in če ni blizu kaj takega, kar bi mladini škodovalo ali šolski poduk motilo;

b) ali so šolske sobe in šolska oprava v dobrem in primernem stanu, ali se skrbí za potrebno kurjavo in zračenje šolskih sob in ali je tu vse lepo čedno in v redu;

c) ali ima šola telovadišče, ali je pri šolah na deželi šolski vert za kraju primerno podučevanje v gospodarstvu, posebno v sadjereji, v svilstvu, čebelarstvu in obdelovanji povrtnine, in ali se učitelj pečá s takim podukom.

d) ali ima šola potrebne učilne pomočke in ali je tu kaka učiteljska ali šolska knjižnica;

e) ali ubožni učenci dobivajo šolske knjige, in ali se s temi in tudi z drugimi enakimi učilnimi pomočki po postavi gospodari;

f) ali se za šolo vgodni otroci vsako leto popisujejo, ali vsi za šolo vgodni otroci redno hodijo v šolo, ali če se kako drugače skerbí za njihov poduk, kakor tudi če se skerbí za poduk gluhonemih in slepih otrok, ali se otroci ne jemljó premлади ali v nepostavnem času v šolo, ali učitelj na tanko znamenja, kako otroci v šolo hodijo, ali zanikerne učence opominja in zamude o pravem času naznanja, in ali se tisti učenci, kateri so šolo več časa zanemarjali in se niso potrebnih vednosti pridobili, mórajo, da hodijo v šolo čez postavno starost za šolo;

g) ali je za šolo kak denar ali so kaki zavodi, kdo jih gospodari, in ali se spolnuje vse po vstanovni naredbi;

h) ali se učiteljem njihovi dohodki o pravem času in brez zadržka odrajtujejo, ali se učitelji pečajo zraven šolskih še s kakimi drugimi opravili in s katerimi, in ali jih ta opravila ne zavirajo kaj pri spolnovanji svojih pravih dolžnosti;

i) ali se na tanko dopolnuje zapovedani šolski čas, in ali potrebam zadostuje, ali učitelj podučuje po postavnem načertu; ali pri tem rabi knjige, ki jih dopušča postavna šolska gosposka, in ali se ravna po vspešnem učnem vodilu ali metodi;

k) ali je red šolskih ur namenu koristen, in ali se po njem ravna;

l) ali se pri posamnih šolskih naukih in pri splošnem poduku doseže zapovedani namen;

m) ali si učitelj prizadeva, da šolsko mladino tudi vzreja in katerih pripomočkov se zavoljo tega poslužuje;

n) ali imajo učitelji pri šolah, kjer jih je več, zapovedane mesečne zборе;

o) ali krajno šolsko ogledništvo svoje dolžnosti do šole spolnuje;

p) ali zasebne šole in učiliške naprave spolnujejo pogoje, po katerih so se vstanovile, in ali ne prestopajo mejá svojih pravic.

§. 3. Ker šola dobro shaja in napreduje le s tem, da ima dobre učitelje in da ti soglasno skupno delajo, mora oglednik

vse gledati na to, kako so učitelji v njegovem okraji spretni, marljivi in kako se vedejo in dalje izobražujejo. Vse to, kar o teh zadevah pri šolah zapazi, mora na tanko zapisovati.

§. 4. Ogladnik ima pravico in tudi dolžnost, da učiteljem svetuje v didaktično-pedagogičnih rečeh in da vse, kar na tej strani slabega zapazi, precej na mestu ustmeno odpravi; pa ogibati se mora vsega, kar bi kaj učitelju na veljavi škodovalo.

On naj se vselej, kedar pride v kako šolo, o vsem, kar tu vidi, na tanko razgovarja z učiteljem, in kjer jih je več, v skupnem zboru; naj posluša učitelje in krajno šolsko ogledništvo; ako kaj želé in se pritožujejo, naj vse to, kolikor je mogoče, z dobrim poravná.

O rečeh, ki jih sam ne sme izverševati, naj poroča poglavarju okrajne šolske gosposke, in če je treba naj prilaga zapisnike, ki jih je o tem zapisal, in naj dostavlja svoje navšte. V teh sporočilih naj tudi vselej naznanja to, kar je sam storil na mestu.

§. 5. Okrajni šolski oglednik mora okrajne šolske zборе sklicovati in voditi.

§. 6. Okrajni šolski oglednik ima dolžnost, ako se to od njega tirja, da svoje mnenje o didaktično-pedagogičnih šolskih zadevah naznanja poglavarju okrajne ali deželne šolske gosposke; tudi mora po naročilu okrajne šolske gosposke izdelovati načerte za odloke o didaktično-pedagogičnih rečeh, ki se mu izročajo.

Na koncu šolskega leta mora, kakor je zapovedano, dajati letno sporočilo od vseh šol, ki so mu izročene.

Nasvetovati kaj, kar zadeva povzdigo in pospéh pri šolstvu ima vsigdar pravico.

Posebni opravnih zapisnikov šolskemu ogledniku ni potreba.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

b. Nahajajo se tudi železne rude v litijskem in kranjskem okraji, pa tudi pod sv. Joštom in Podlipo v okraji verhniškem, kjer se dobivajo rjavci ali rude rjavice na verfenskih skladih v deblih in gnjezdih čisto bobaste oblike.

c. Železne rude na Dolenskem so rjavci s 40—50 % železa, ali peščenati rjavci z 20 % pa glinavci z 10—15 %

železnatosti v sebi. Išče se pa ta ruda, koja je v lasti treh dolenskih plavilnic, malo da ne v vseh okrajih vzhodnega Dolenskega pa v metliškem, černomaljskem, ribniškem, loškem in ljubljanskem okraji. Pridelek plavilnic, ki se pečajo s temi rudami, je zeló nestanovitén in neenak.

J. Kje pa kopljejo premog, s katerim kurijo vozove pri železnici?

O. Premog je več verstá. Na Kranjskem kopljejo čern in rjav premog. Černi premog se je dosihmal našel blizo savskih in javornških plavžev v Karavankah in je zato velike veljave, da se nahaja v skladih, kjer železne rude in celó ž njimi skupaj. Kopajo pa ta premog po malem in sicer samo toliko, kolikor ga potrebujejo plavilnice. — Rjavi kranjski premog je različne oblike in obilnosti. Staršega premoga, ki spremlja peščence, laporje in ile le-te tvorbe, ste dve močni malo da ne nepretergano deržeči debli ali poli v kranjskem, berdskem pa tudi v litijskem okraji. Severna pola začénja na zahod pri Šmartnu v kranjskem okraji in derží proti vzhodu na Komendo, na Križ, Kamnik pa po tuhinjski in motniški dolini v Štajersko, ter obrobuje tú pobočje Karavanek 3¹/₂ milje na dolgo napolnjeva je kadunjasto dolino. Južna pola se začénja v berdskem okraji; pri Verhpolji pa derží na Moravče, Loke, Šeminik in Zagorje 6 milj daleč do Trebovelj, Laškega in Planine na Štajerskem. V severni poli koplje se dosedaj samo pri Motniku, v južni so pa naj bolj znamenita premožišča kranjska pri Lokah, Šeminiku in Zagorji. Premog je čern z zamolklim leskom. Imenitnost južne pole zvišuje še bolj podolžna, nepregorljiva glina, koja je nji zadnja stran, pa škrilnik in laporno apno, ktero ji dela prednjo steno in iz kterega se žgè hidravlično apno.

Premog se dalje dobiva po vseh dolinah na vzhodnjem pa zahodnjem Dolenskem, toda v drugačni zemljini sestavi (mlajši tretjegorni tvorbi). Odpert je pa samo v rateskem, mokronoškem, trebanskem, černomaljskem in kočevskem okraji. Naj močnejša so ležišča pri dolini reke Mirne v treh posebnih kotlinah. — V černomaljski kotlini nahajajo se ligniti pa navadni rjavi premog, sosebnó pri Doblíčah. Zaloga na Kočevskem pri Šalki-vasi na severo-izhodu v podobi kolobarne kotline je 1—3° močna, zaloga pri Ribnici pa samo 3—4', in ima premog

prebit ali namešan z glino in s peskom tako, da ga malo rabijo. Koplje ga društvo za kemijske izdelke na Reki.

Rjavega premoga so na Kranjskem 1867. leta dobili 1,752.719 cent., kateri je bil vreden 306.231 gold. 11 kr. Od tega dá Zagorje 1,560.178 cent. z 283.382 gold. 34 kr. vrednosti; drugo pride na Št. Janž, Gradac pri Černomalu in Kočevje.

Iz med šotišč na Kranjskem je ljubljansko naj imenitnejše. Meri 34.000 oralov zemlje, in njegova šota se je cenila na 330 milijonov centov. Podlaga mu je diluvialna prodina (melj); viša lega je apnati s sladkovodnimi školjkami pomešani il. Šota že iz sušenega močvirja je vlaknata. Porabi se je pa od leta do leta več, kolikor so derva višej v ceni.

Obertnost.

J. Kako pa je z obertnostjo na Kranjskem?

O. Obertnost na Kranjskem ni še dosihmal dosti razširjena. — V nekterih krajih imajo sicer posebne, tem krajem lastne izdelke. Kakor n. pr. med Kranjem in Loko v 2—3 vaseh so skoraj sami sitarji. Okoli Škofjeloke tkejo posebno veliko platna. Na Gorenskem okoli Bleda i. d. narejajo domače sukno. Naj bolj oberten kraj na Gorenskem je Teržič, ki razpošilja svoje izdelke čevlje in drugo na vse kraje. Naj manj rokodelcev je pa pri Belih Kranjcih in Hervatih, ker si sami napravljajo, česar potrebujejo. Tam, kjer priganja nerodovitna zemlja prebivalce k obertnosti, kakor v Ribnici, ali tam, kjer je zemlja bogata železnih rud in ima še gozde za oglje, je obertnost na boljši stopnji.

J. Ktera oberstnost je pa naj starša na Kranjskem?

O. Izdelovanje železa je naj starša obertnost v deželi, posebno pa v severo-zahodnih krajih naše dežele. Upati je, da bode železna obertnost v teh krajih zelo oživila, kedar bode enkrat zdelana železnica, ktera pojde iz Ljubljane po savski dolini v Terbiž.

Bile so pa leta 1867. plavilnice na Savi, v Javorniku, v Bistrici, v Kamnigoroci, v Železnikih, v Kropi, v Dvoru in v Gradacu.

Sirovega železa se je izdelalo 63.368 cent., vrednega 187.018 gold. 33 kr.; litega pa 7282·29, vrednega 47.484 gl. 56 kr.

Kovno železo izdelujejo naj več savske fužine.

Rokodelstva, ki obdelujejo železo za tergovino, so v Kropi, v Železnikih in Kamni Gorici, v Teržiču pa v Fužinah

pri Šturji v okraji Vipavskem. Velika fabrika za kose je v Fužinah na Gorenskem poleg Šenfelsa (Weissenfelsa), ktera razpošilja svoje blago po vseh deželah; kose te fabrike so dobile pri neki razstavi sreberno svetinjo. Vgodno je tej fabriki velika vodna moč in bližina velikih gozdov. Kose izdelujejo tudi v Teržiču. Žeblje delajo v Železnikih, v Kamnigoricu in Kropi, spodrivajo pa to obertnost fabriški žebli. Mašine parne pa tudi druge mašine izdelujejo mašinarnice dvorskih pa graških plavilnic, ki imajo tudi zlivarnice, nekoliko tudi savske plavilnice.

Druge kovine se obdelujejo na Kranjskem za tergovino le po pičlem.

a. Živo srebro pripravlja se samo v deržavnih plavilnicah idrijskih, in sicer se ga je dobilo l. 1867. 4854·13 cent., kateri ima vrednost 592.474 gold. 64·9 kr.; l. 1868. pa 5121 cent. cenjenih na 572.090 gold.

b. Svinec se izdeluje v 2 plavilnicah: v Zagorju pa v Knapovšah; l. 1867. so dobili svinca 2019·18 cent. cenjenega na 25,064.94 gold., l. 1868. pa 956 cent. iz Knapovša in Zagorja.

c. V Zagorji je tudi plavilnica za topljenje cinkovih rud, ktere dovažajo iz Koroškega, južnega Štajerskega nekaj pa tudi iz Mokronoga; l. 1867. se je dobilo 16.941 cent. cenjenih na 218.254 gold. 17 kr., l. 1868. pa 17.587 centov.

d. Železnega vitriola so dobili l. 1867. 1215 cent. po 1 gold. 80 kr., tedaj vrednosti 2187 gold., l. 1868. pa 4815 cent., ki ima vrednosti 8667 gold.

e. Medi ali kotlovine se je dobilo l. 1867. 1327 cent. cenjene na 71.658 gold., l. 1868. pa 931·35 cent. po 50 gold. tedaj 46.567 gold. 50 kr. Dobiva se ta kotlovina iz rude po novi metodi.

Dobivajo se na Kranjskem še nektere druge rude.

Cena vseh rudarskih pridelkov

l. 1867. je	1,036.646	gold.	28·5	kr.
Oglja	306.231	„	11·5	„
Izdelkov v plavežih	909.639	„	36	— „

2,252.516 gold. 76 — kr.

(Prih. dalje.)

Stari in mladi Slovenec.

Obora.

O. Restis ; oboriti - rjati, obariti - arjati, razoriti - or - arjati (cf. orati) evertere, destruere p. hraminu, mostove, — kogo podi soboju; obarjati jezzykü, obarati kletvi itd.

S. To in uno je jako razširjeno; o b o r a nsl. thiergarten, pišete Vi, serb. obor, oborina sepimentum pro suibus, lit. abara viehhof, abaras sacknetz, rum. obor labyrinthus.

Obrütiti.

O. Obrüsta-tiši capistrare p. uzdoju; obrütinica capistrum (na ustohü).

S. Obrüteti pa imate involve, obrütanije conversio, in nsl. obrten, hrov. obrtan agilis, industrius. Oboje ni iz istega vira.

O. Pervo se ima izpeljevati iz stsl. rütü apex, rostrum, os, prora (nsl. rt, rtić; cf. rot, ert, hort).

S. Drugo pa bi razlagal jaz iz obvertéti - iti, obvertniti - oherniti, obvratiti - vračati itd.; obertnija, obertnik (v. obrétnik).

Obrühü.

O. Pars superior, obruš f., obrüšina altitudo ; campus elatior.

S. Obrüšati - šaja - ješi perficere ; thema vrühü, ergo pro obvr - ; versiti, doveršiti - ati - evati itd.

Obrësti.

O. Obrëšta - šteši, obrëtati - ovati invenire, acquirere ; obrëtenije, obrëtelj f., obrëšta f. inventio, lucrum.

O. I nsl. obrest (Zins), lucrum ; obrestek ; stsl. obrësti za nsl. najti invenio, obrëstiv utilis, obrëtnik (ali tudi obertnik?), obretatelj inventor itd. mi je že potrebno v sedanjem vzajemnem pisanju.

Obyčaj.

O. Mos, consuetudo, iz glag. obyka-ca-čati, obyknati, obyčistvovati assuescere, solere ; obyčiniü consuetus, — nikü familiaris, — në pro more.

S. Običaj pišem tudi nsl., obično t. j. navadno, iz ob-navyknati discere, navyk-navuk-nauk doctrina.

Ogavati.

O. Ogaviti - ati - ljati vexare, molestiam inferre, ogavije tvoriti komu, ogavinosi molestia.

S. Murko piše ogaven - vnat - vnost (herb, die Herbe); časi se vjema z ongavit; ogavnikov je dokaj; razlaga pa se iz rad. *gu clamare* (cf. govędo itd.)

Odümělo.

O. Odümělo ali odmělo je cognomen p. Matej, a odmělomí Ninoslaví; odüměti se — êja se respondere.

S. Glagol se čuje po gorenjem Kranjskem: ali se mi ne boš odmel t. j. oglasil ali odgovoril, kakor stsl. ozvati se (otüzvati se), ozvanije sonus, ali otvéti - vétovati - věštati - avati - evati respondere, otvétivü contradicens, — tilivü responsa dans, otvétinikü deprecator itd.

Okolü - okrustü - okragü.

O. To je circum, in sicer a) adv., b) praep. cum gen. iungenda. Bere se tudi okolo; okrustü cf. let. kárt circum. Primerjati bi se smelo s temi okrišlü tabernaculum; Šafařík confert nsl. okrešel et čech. okršel orbis, ambo derivans a krěsü, cui vocabulo tribuendum putat sensum circulus et solstitium.

S. I jaz naj pisarim p. iz a) okolü, okolükü circulus, okolíni circumiacens, okoliti cingere, sepire, okolina, okolište; iz b) okrustiti, - stije, - stíni; iz c) okragü, - glota, okragüní - žinü, - žiti - ati; okražinikü je stsl. instrumentum aliquod: mučitelíny sisudí, íže — naricajeti se.

Opako.

O. I opaky adv. a tergo, retro, retrorsum: idosta opako; zvezani opako rukama; opaky myslešte opaky tvorite; opačica impedimentum; opakostiti surripere.

S. Znamenite so mi opombe slovanske: nsl. opak, na opak, napak verkehrt perverse, oblique; ampak sed i. e. a na opak: nêsem obogatel, ampak obožal (ali ubožal); naopačnost - napačnost; pačiti impedire, ispaka, ispačati v nasprotno se preoberniti; spake nugae, spaka scandalum, spačiti destruere, spačuhati verpfuschen; bulg. opak m. pars aversa, adj. malus; scr. apa von, zurück, apâně adj. rückwärts gelegen gr. *όπό*, *άψ* lat. ab, abs cf. germ. aber; stsl. paky.

Opasivü.

S. Opasiv in oplaziv imate curiosus; oplazivü tudi petulans, iz oplaziti - ovati temere loqui. Mislil bi, da je opaziv ali opazljiv iz paziti attendere, — se cavere.

O. Sej je menda istega vira: pasti, opasti se, — sa se cavere, opasü - sïstvo - senije diligentia, opasije curiositas, opasino - nê accurate; serb. opasno, rus. opasko.

P a š n i k.

Kaj učitelju opovira pri šolski vzreji. Perva stvar v šoli je in bode tudi ostala prava vzreja ali odgoja. Vspesno podučevati zna marsikteri učitelj, ali prav vzrejati zna le redki. Zraven tega pa učitelju opovira pri vzreji tudi

1) domača razvada pri otrocih. Kedar otroci pridejo v šolo, imajo že mnogo mnogo hudo vkoreninjenih napak, ktere se težko morejo popolnoma izruvat, ker prva domača vzreja ima naj več vpliva in moči do poznejih šolskih vodil i. t. d.

2) Šolsko vzrejo opovira tudi to, da ima učitelj prenapolnjeno šolo. Ta vé, ki skuša, kako hudo je odgojniku tam, kjer ima blizo 100 učencev ali še čez v eni sobi.

3) Zeló opovira šolsko vzrejo tudi to, da se domača vzreja ne strinja vselej s šolsko. Večkrat se prigodi, da učitelj vleče na eno stran, starši pa na drugo, — in tako vsi ne morejo naprej.

4) Tudi krajne in časove razmere obtežujejo šolsko vzrejo. Posebno v večjem mestu je zeló zeló težavno šolsko mladost prav vaditi in varovati pred tolikimi škodljivimi zgledi in zapeljevanji. Kdor je vzrejal kmečko mladost in potem mestno, ta vé, kako velik razloček je tu. Ko bi učitelji na kmetih vedeli, kako težavno je vzrejevanje in podučevanje v mestnih šolah, bi mestnih učiteljev kar nič ne blagrovali. P.

Šolske stvari.

Ako se v šoli kazavni poduk posebej obravnava, naj se učitelj naj pred ravná po tej le versti: I. Človek. II. Njegove potrebe. III. Otrok, učenec. IV. Šola. V. Šolska hiša. VI. Stanica. VII. Spavnica. VIII. Kuhinja. IX. Domača hiša. X. Sosedne in druge hiše. XI. Vas in mesto.

Književnost.

Pesni. Zložil Josip Cimperman. V Ljubljani, natisnil in založil J. Blaznik. Posvečene gosp. dr. Etb. Costi.

Naprodaj jih ima bukvar Kler v Ljubljani po 40 kr. Kazalo teh milih pesniških cvetok mladega pesnika je taki le: Svojim pésmicam. Bog. Molitev. Zyon. Utrinek. Pozdrav in pri-sega. Domovini. Modrost. Zelja. Pomladančica. V tihi noči. Gospodova molitev. Iskrica. Prijatelju v spoménik. Opomin k veselju. Odhodnica. Slovó od doma. Zdravica. Sonet 1. Sonet 2. Sonet 3. Sonet 4. Kaj bi mi sercé ogrélo. Sanja. Pésnik. Cena nesreče. Človek brez domoljubja. Lovec. Gazela. Brezbožnemu svetu. Zjutraj. Med svét. Pomlad spet raz-siplje. Na zeleni trati. Tam na malem grobu. Ladija od bréga. Hajd čez ramo torbo. Delaj kakor mravlja. Matere ve ljube. Solnce, zlato solnce. Vaša hrabra djanja. Kar od tebe proč sem. Kak'shen jaz dobiček. Grenka si ti čaša. Iz življenja za življenje. Upanje. Prijateljstvo. Vseh vernih duš dan. V spomin Fr. Gornika. Zastavica. — Ako vemo, da je g. pisatelj bolehen in že več let ne more pod milo nebo, se res čudimo, da je duh, ki veje iz njegovih pesmic tako čverst, mil in ljubeznjiv. G. Cimperman je že nekaj časa tudi „Tovaršev“ prijatelj, od ktereга smo dobili že marsiktero pesniško cvetico. Bog mu daj boljše zdravje!

Deklè in lilija.

Oj rasti, rasti lil'ja bela,
Kedàr te vidim, sem vesela,
'Zmed vseh rož verta mojega
Si meni ti naj milija.

Ko žejno krog tebè zemljico
Napajam jaz s hladnó vodico,
Veselo bije mi sercé
In v njem se zbuja jo željé:

Da tak' kot ti tud' jaz bi bila
Zmir čista, lepa ino mila,
Tak' kot je jasen tvoj obraz,
Naj moj tud' bil bi vsaki čas!

Josip Cimperman.

Dopisi in novice.

Iz Dolenskega. (V bran.) „Slov. Narod“ 25. preteč. m. je imel v svojih predalih dopis iz Novega mesta, ki se je mogel gnjusiti vsakemu učitelju in sploh vsakemu šolskemu prijatelju in rodoljuba. Piše se tam o nekih učiteljih, kako se sedaj v novi „eri“ vedéjo, kako zaničujejo duhovstvo, lepe stare kerščanske navade in naj svetejše reči. Zavoljo veljave, ki jo učiteljski stan po svojem poklicu zahteva, ne moremo ponavljati tu tega nespodobnega dopisa. Vse dolenske učitelje, pa tudi vse naše bližnje in daljne sosede je ta gerdivni spis pekel v globočino serca, in dozdevalo se nam je, da to, saj po vsem, vendar ne more biti resnica, in da v tem dopisu tiči morda le samo ostudno in naj hudobnejše obrekovanje in natolcevanje tukajšnjega učiteljstva. Pozvedovali smo pri svojih prednikih in tudi poredoma po vseh krajih našega šolskega okraja, da bi izvedeli resnico, toda naj manjšega sledu nismo dobili, da bi se bilo to nepošteno djanje naših učiteljev le količkaj poterdilo. V vsi novomeški okolici ni učitelja, da bi nosil vradniško čepico, in nobenega ni, da bi ne bil zraven učiteljske službe tudi organist, in nobenemu ni srenja odvzela kaj bire. V hvalo in čast ljudskim učiteljem v tem kraju se mora spoznati, da morda daleč okoli ni tako mirnih in tihih učiteljev, kakor so ravno v našem kraju. Ta gaden in sporen dopis v „Slov. Narodu“ je tedaj nagnjusna laž in odurno natolcevanje, kateremu se z vseni svojimi poštenimi močmi stavimo v bran, in kličemo: „Kamen, ki ga kdo meče na druge, večkrat zadene in rani njega samega!“ — Več učiteljev iz novomeškega okraja.

Iz Predoselj nad Kranjem. Škodljivi metulj: glagovi belin. (Der Baum- oder Heckenweissling. Pontia Crataegi.) Veliko je letos glogovih belinov, kateri bodo hitro veliko jajčkov zalegli, če se ne pokončajo. Ta neizrečeno škodljivi metulj se prikaže konec maja, ali v začetku junija in včasih jih sedi po več sto skup okoli cestnih mlak ali pa na drevju. Svoje obilne rumene jajčke, ki so drobnejše od prosa, léže na gornjo listno stran naših sadnih dreves. Sredi julija se izležejo mlade gosénice in precej zavnó svoje škodljivo delo s tem, da prepredejo list z neko tanko svilno in mu oglodajo gornjo kožico. Gosénica doraščena je poldrugi palec dolga, na bokih in na trebuhu modro-siva, na herbtu černa z dvema rumeno-rujavima progama po sredi trupla, verh tega je še črna in belo-kosmata. O jeseni prepredejo gosénice oglodano in suho listje z gostim zapredkom k vejam in v teh mešičkih prezimujejo; na pomlad se spet zbudé, ko jame listje poganjati, vnovič žró liste in cvetje do golega oglodajo, ter pokončajo večkrat ves up, ki ga je sadjerejec imel do sadja. Ko naredi ta merčes škodo, se potem kmali zabubi. Palec dolga, robata, zelenkasta ali belkasta, černopikasta huba se obesi z nitjo na vejo ali na deblo. Čez 14 dni predere metulj svoj zavoj in spusti nekoliko kapelj nekega rudečega soka, o katerem ljudje mislijo, da je kervavi dež.

Kako se pa uničijo gosenice in glogovi belini?

Zgodaj spomladi je treba goseničino zalego trebiti in uničiti. Pri nas je župan zapovedal, da naj vsaki gospodar na svojem vertu goseničino zalego obira in zatira. Obirali so ljudje in posebno šolarji, ker se jim je v šoli zmiraj ponavljalo, da naj obirajo, če hočejo kaj v jeseni sadja imeti. Pa glej! mislili smo, da so vse gosenice proč, pa ni bilo tako. Zdaj je vse polno glagovih belinov, ki so iz goseničine hube izleteli. Napovedal sem zopet vsem šolarjem, da naj jih pridno lové po vsej okolici, ter jih nagovarjal, kakor sem vedel in znal. Mislil sem, to jih bodo radi pokončevali, pa videl sem, da še vse premalo; le tû pa tam sem videl kakega ubitega belina na poti. — Premišljeval sem, kaj bi naredil, ter si mislim: še eno bom skusil, morebiti se mi dobro oponese, in res, prav dober vspeh se kaže. Obljubil sem vsakemu učencu, ki mi prinese sto glogovih belinov, da dobí ali belega papirja ali pisalo, ali pa jekleno pero za ta trud. Drugi dan so mi učenci že 1265 belinov prinesli. — Lové jih sedaj tako verlo, da bom kmali v zadregi z omenjimi darili. Eden učenecv, kateremu nič kaj ne dišé navadni šolski nauki, loví glogove beline, se vé le zavoljo darila, tako pridno, da mi je danes, ko tó pišem, prinesel 900 metuljev. Da se kaj v številu ne zmotimo, sem boljším učencem naročil, da naj jih v pričo njih prešteje vsak in potem v pripravljeno posodo pomeče, katerim so že poprej glave odtergali; potem vse potarejo z matiko in jih v jamo zakopljejo. Tudi na šolski tabli potem izštevilimo, koliko so jih ta dan prinesli, koliko drugi, in potem, koliko je že vseh vkup. Do danes (10. junija) smo pokončali 96.865 glav tega merčesa. Prav bi bilo, ko bi tudi drugod tako delali. Z združeno močjo se veliko stori.

J. Sajé, učitelj.

Iz Ptuja. Učiteljsko društvo ptujskega okraja bode imelo svoj prihodnji shod dne 8. mal. serpana t. l. v Ptuju. *Ravnateljstvo.*

Iz Litije. (Svarilo pastirjem in pastirjevim pastirjem!) V vasi Kostrajnici je 31. preteč. m. kmečki deček Janez Ilovar, gnal na pašo kravo, katero je imel na verv privezано. Med potjo deček igraje se dene zadnji konec vervi okoli svojega vrata, in gre za kravo. Krava poskoči, se splaši, in nesrečnega dečka vleče tako dolgo po germovju in kamenju za seboj, da ga vsega razbije in ubije. — Zares žalostna prigodba, katero naj bi se povedala vsem pastirjem pa tudi staršem, ki preradi in brezskerbno svoje otroke pošiljajo živino past!

Iz Ljubljane. Ukaza slavnega c. k. ministra za poljedelstvo 14. maja t. l. s št. 2298—778 kliče učitelje v gospodarsko šolo, ktera bode letošnje šolske praznike na Dunaju, in sicer od 9. avgusta do 25. septembra. V to šolo se bodo jemali samo učitelji iz dežele; mestni učitelji, šolski ravnatelji, učitelji v učiteljskih pripravnicah in učitelji v realkah ne morejo iti v to šolo na stroške poljedelstvenega ministerstva. Pravi poslušalci te šole bodo imeli na dan 2 gold. 50 kr. plačila in prosto vožnjo po železnice, in dobó, če

je treba, trejino od te plače pri svoji gosposki na roke. Učiteljev, ki bodo šli v to gospodarsko šolo, pa bode

1.	iz doljnega Avstrijskega	30,
2.	„ gornega Avstrijskega	18,
3.	„ Salcburškega	6,
4.	„ Štajerskega	20,
5.	„ Koroškega	10,
6.	„ Kranjskega	8,
7.	„ Primorskega	6,
8.	„ Tirolskega	16,
9.	„ Češkega	30,
10.	„ Marskega	30,
11.	„ Šleskega	10,
12.	„ Galicije	6,
13.	„ Bukovine	10.

Učitelji iz krajev, kjer imajo že svojo gospodarsko šolo ali jo mislijo saj napraviti, imajo prednost. Tudi kmetijske družbe bodo priporočevale sposobne učitelje za to šolo na Dunaj. Kakor se sliši, se je na Kranjskem oglasilo precej prav marljivih učiteljev, ki imajo veselje pa tudi zmožnost za to koristno napravo. In tako je prav! Učitelji naj se sami zglašajo in kažejo veselje do take reči. Časi, da bi o učiteljih le posamesni kaj pod klobukom uganovali, bodo menda minuli. Bog daj!

— Ministerstvo za poljedelstvo je g. Frid. Langer-ja, rudarskega vodja v Zagorju, pohvalilo, zato, ker je v svojo šolo vpeljal nauk v telovadbi. Pravijo, da se bode ta šola pomnožila in da se bode prihodnje napravil že tretji razred.

— „Slovenska Slovnica za pervence“ (Spisal A. Proptonik) se pridno tiska in bode kmali na svetlem. Menimo, da bode ta slovnica prva, ki bode vtrezala našim ljudskim šolam, morda tudi prvim razredom v srednjih šolah, kajti sestavljena je, kar je mogoče, lahko-razumljivo in metodično po naj boljših navodih enakih šolskih knjig.

— Začasni okrajni šolski ogledniki so 1. t. m. nastopili svojo službo.

— Šolski oglednik novomeškega okraja g. Fr. Vikt. pl. Langer se bode na svoje stroške vozil šole ogledovat.

— Iz Bocena se piše, da sta ondašnja škofa v Briksenu in Trientu duhovnikom prepovedala, da ne sme nobeden prevzeti službe okrajnega šolskega oglednika.

— Ministerstvo je izdelalo nasvet, naj se častnikom pomnoži plačilo, in bo svoj nasvet pred delegacijami zagovarjalo. Upati je, da se nasvet poterdi. Kadar prosimo, naj se našim ljudskim učiteljem izboljša plača, dobivamo odgovor, naj jo izboljšajo deželni zbori: ministerstvo je samo principalno za zboljšanje. Dá, ko bi učitelji mogli od principov živeti, in ko bi zadostilo, ako principijalno vemo, da je ljudstvu omike bolj treba, kakor sabelj.

(„Slov. Narod!“)

— Mestno svetovalstvo v Pragi je ljudskim učiteljem določilo od 7 do 7 let po 50 gold. poboljška.

— Peticijo zavoljo zboljšanja plače učiteljev v c. k. gimnaziji v Leitmericu, kakor tudi peticije učiteljev više c. k. gimnazije v Celji, više c. k. realke v Celovcu in c. k. gimnazij v Mariboru, v Ljubljani in v Černovici je državni zbor predložil ministerstvu šolstva, da naj se na to ozira.

— Z Dunaja se sliši, da sedaj pri ministerstvu bogočastja in uka sestavljajo in so menda že sestavili novi deželni šolski svet. Pričakujmo vse dobro!

— 3. občni zbor vseh avstrijskih ljudskih učiteljev bode letos v Gradcu 9., 10. in 11. septembra.

Učiteljsko društvo za Kranjsko.

K učiteljskemu društvu so pristopili gg.: Franc Germ, učitelj v Srednji vasi v Bohinji; Franc Schönbrun, učitelj v Metliki; Ivan Jerše, učitelj v Postenji na Notranjskem.

Listnica. G. I. J. v P.: Za novi napis se plača 10 kr. — G. J. V. v Št. P.: Naročnino za prvo polovico t. l. prejeli. Letniki Tovarševi se še dobé: 1862, 1863, 1864, 1865, 1866. — G. J. N. v V: Vaš sestavek o novih okrajnih šolskih oglednikih smo prejeli, — pa dovolite, da ga začasno shranimo. Na sedem let pride vse prav!

Prošnja!

„Učiteljski Tovarš“ dopolnuje s tem listom prvo polovico IX. tečaja, ter prosi vse svoje podpornike in prijatelje, da bi mu bili še dalje zvesti in prijazni na njegovem trudapolnem potovanji. Kakor do sedaj, bode „Tovarš“ tudi vprihodnje še s krepkejšimi močmi delal za blagor in pravice domačega šolstva in učiteljstva.

Tiste čast. gg. naročnike, ki imajo „Tovarša“ le za pol leta naročenega, prosimo, naj še ta mesec založništvu pošljejo navadno naročnino za drugo polovico tega tečaja.

Vredništvo in založništvo.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.